

EV, KENTİN BİR MİNYATÜRÜDÜR

“Yer deneyimlerle inşa edilen anlamın merkezidir.”

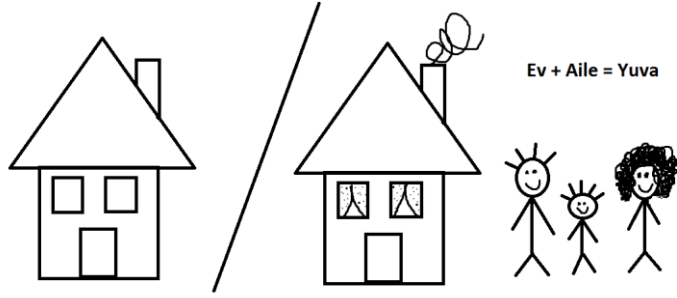
-Yi Fu Tuan, Place: An Experiential Perspective.

Pratikte insanların neyin yerine yer, neyin yerine mekân kelimesini kullandıklarını ayırt etmek neredeyse imkânsızdır. Fakat şu bir gerçektir ki, mekân ve yer kelimeleri tüm benzerlikleri ve birlikte kullanımlarına rağmen farklı anlamlara atıf yapar. Mimarlık ve kentsel araştırmalar yazınının temelinde her mekânın bir yer olmadığı, yerin mekândan çok daha farklı katmanlar ve çoğul anlamlar barındırdığı kabulü yatar.(Gürkaş, 2010: 2)

Mekân ve yerin ayrışması noktasında; mekânın harita üzerinden salt, iki boyutlu yapısıyla algılandığını, toplumsal ve tarihsel birikiminin göz ardı edildiğini söylemek mümkündür.(Gürkaş, 2010; 2) Öte yandan yer, insanların bir mekâna anlam yüklemeleri, bir şekilde onunla ilişki kurmaları ve ona temas etmeleri sonucunda oluşur (Cresswell, 2004). Dolayısıyla yer, mekân ve toplumun iç içe geçmiş katlı yapısıdır. Bu yapı içerisinde yer, insan varlığı ve deneyimi için bir kök salma biçimini temsil eder, eyleme dayalı bilgilerle anlam kazanır. (Relph, 1976)

Mekân ve yer algımız, meseleye nereden baktığımıza, çevremizi analiz ederken hangi ölçeği kullandığımıza bağlı olarak da değişir. Ülke ölçeğinde ele aldığımızda Türkiye, 36° ve 42° kuzey enlemleri ile 26° ve 45° doğu boylamları arasında kalan ve kabaca bir dikdörtgeni andıran 783,562 km² lik bir alana işaret eder. Yer olarak ise, 99 yıl önce onu savunmak için binlerce gencin canını verdiği vatan toprağıdır. Kentsel ölçekte, nüfusa kayıtlı olduğumuz kentin tüm geometrik özellikleri mekân algımızı besler. O kenti, konum, ulaşım bağlantıları, nüfus büyüklüğü ve fiziksel coğrafyası gibi bir dizi objektif ve ölçülebilen özellikler ile diğer kentlerden kolayca ayırabiliriz. Ama aynı kent, bizim memleketimizdir de aynı zamanda. Doğup büyüdüğümüz, anılarımızla bizim olan yerdir.

Benzer bir sorgulamayı detay ölçekte devam ettirirsek; yer, karşılığını yuva kelimesinde bulur. Ev ise mekânı ifade eder. Çünkü evi yuva yapan fizik mekânda (evde) yaşanan deneyimlerdir. Herhangi olan mekân artık tanıdık, deneyimlenmiş, anlamlı yere dönüşür.(Gürkaş, 2010: 12). Öyle ki, kendi evimizin tuvaleti bile çok anlamlıdır.

Ev-yuva örneğini daha ayrıntılı olarak ele alırsak, evin farklı birimlerinin her birey için farklı anlamlar ifade ettiğini gözlemleyebiliriz. Örneğin; kendi yatak odamız kardeşimiz için bir mekân, bizim için ise yer tanımlar. Fakat evin içinde evin diğer üyeleriyle vakit geçirdiğimiz, ortak kullandığımız birimler tüm bireyler için yeri ifade eder. Çünkü bireyler burada uzlaşır ve çatışırlar. Evde, bu tanıma denk gelen, uzlaşılan ve çatışılan birim genellikle mutfak veya salondur. Bu noktada, evi yuva yapan deneyimlerin aslında birer uzlaşma ve çatışma zemininde gerçekleştiği söylenebilir.

Yuvadaki uzlaşma ve çatışma süreci de aileden aileye göre farklılık gösterir. Demokratik ve katılımcı bir ailede kararlar, aile bireylerinin farklılıkları gözetilerek ortak bir paydada alınır ve tüm aile bireyleri için azami bir memnuniyet sağlanmaya çalışılır. Buluşulan zemin tüm aile bireylerinin kesiştikleri, kendilerini eşit şekilde ifade etme imkânı bulduğu bir platformdur. Babanın otoriter ve baskın bir rol oynadığı bir ailede ise kararlar tek bir merkezden (baba tarafından) verilir. Bu aile tipinde ne ortak bir paydadan, ne de gerçek bir mutluluktan söz edilebilir.

Ve artık sokağa çıkma zamanı !

Şimdi evimizden çıkıp kentsel labirenti çözmeye başlayalım. Büyük puzzle'ın bir parçası olan yuvanın önelliğinden sıyrılıp, puzzle'ın tamamını oluşturan kentteki genel dokuya akalım. Dürbünümüzü kentteki dokuda toplumun etkileşim alanlarına odaklarsak, ideal bir kentte Habermas'ın tanımıyla “bireylerin ancak ve ancak toplumsal çevrelerinde herhangi bir sınırlama olmaksızın -diğer bir değışle kendi düşüncelerini özgürce açıklayıp yayınlama hakkı ve özerk grup örgütlenmeleri kurma hakkının garantisi altında- hemen herkesi ilgilendiren sorunlar hakkında birbirleriyle etkileşimde bulunabildikleri” alanlar objektifimize takılır (Habermas, 2012). Habermas bu alanları *kamusal alan* olarak tanımlar ve toplumun bu alanlar aracılığıyla gereksinimlerini devlete ilettiğini söyler. Toplumun devlete ilettiği bu gereksinimler; devlet tarafından kimi zaman dikkate alınırken, kimi zaman önemsenmez. Genellikle demokratik, katılımcı devletlerde toplumun ihtiyaçları dikkate alınır, fakat otoriter devletlerde bu istekler çoğu zaman göz ardı edilir. İstekleri göz ardı edilen toplum, uzlaşının sağlanması için kentte

hakkını¹ aramaya başlar. Bu süreç uzlaşma ve çatışma zemininde gerçekleşir. Söz konusu taleplerin arabuluculuğunu yapması gereken kamusal alan, şiddete dayalı çatışmalarda kendini gösterebilen çıkar çatışmalarının ve rekabetin alanı haline gelir (Habermas, 2012). Burada önemli olan; uzlaşma ve çatışmanın toplumun isteklerini, gereksinimlerini söylediği, söz sahibi olduğu kamusal alanda gerçekleşmesidir. Buna ilişkin olarak yaşanan deneyimler alanın yer olarak benimseneceğinin işaretidir. Bu olaylar silsilesinden sonra kentsel mekân², kentsel bir yere³ dönüşecektir.

Anlatılanların Kentsel Alanda Somut Örneği: Gezi Parkı Olayları...

Uzlaşma/çatışma zemininde mekân ve yer kavramlarını eleştirel bir çerçevede düşünmek için özellikle Gezi deneyimi önemli fırsatlar sunmaktadır. Taksim Gezi Parkı olaylarını, mekân, toplum ve yönetim gibi ana eksenlerde düşünmemiz gerekirken bu kavramların birbirinin içine geçmiş, birbirini etkileyen ve diğer olgulardan etkilenen kavramlar olduğunu da unutmamak gerekir.

Habermas'ın *toplumun ortak yararını belirlemeye ve gerçekleştirmeye yönelik düşünce, söylem ve eylemlerin üretildiği ve geliştirildiği ortak toplumsal etkinlik alanı* söylemi bize Taksim meydanının yapısını işaret eder. Bu özellikteki alanları; toplum kendine ait alanlar olarak benimserken, siyasi erkler kente imza atmak için bir araç olarak görür. Bu kavşak noktasında toplumun istek ve gereksinimlerinin göz ardı edilmesi durumu toplum ile siyasi erkleri karşı karşıya getirir. Gezi Parkı'nı da tam da böyle olmuştur. Bu alan üzerinde çelişen çıkarlar söz konusudur. Siyasal erkin Gezi Parkı'nı toplumsal boyutundan uzak iki boyutlu fiziksel bir mekân olarak görmesi ile toplumun bu alanı yaşanmışlık ve deneyimlere bağlı olarak sahiplenmesi; Gezi Parkı sahnesinde “çatışma” eylemi olarak kendini göstermiştir. Karşı karşıya gelen çıkarlar ile meydana gelen “çatışmanın”; alandaki yer algısını güçlendirdiğini söyleyebiliriz. Öyle ki, Semra Aydın'ı da mekânı yere dönüştüren dinamikleri *karşıt kavramlar arasında oluşan gerilim ile* açıklar (Aydın, 2003). Bu bağlamda Gezi Parkı algısının, burada yaşanan deneyimlerle "güçlü bir yer" anlayışına dönüşüm süreci söz konusudur.

Sözünü ettiğimiz Taksim Gezi Parkı'nın “güçlü bir yer” algısına dönüşüm sürecinde bir iletişim aracı olarak sanal mekânın etkisi yadsınamaz derecede fazladır. Toplumun bu kanal yoluyla örgütlenmesi -ortak fikir ve düşünceler ekseninde uzlaşması- fizik mekân üzerinde yaşanan deneyimlerin arka planındaki sanal mekânın bir vasıta görevi gördüğünü kanıtlar. Buradaki önemli noktalardan biri de; olayların uzlaşmaya bağlı bir çatışma olarak kendini göstermesidir. Asıl değinilmek istenen; uzlaşmanın lokomotif olarak sanal mekânın görülmesidir.

¹ Kent hakkı olarak bahsedilen kavrama Lefebvre' nin tanımladığı şekilde “ fiziki olarak kent mekânına, kentsel hizmetlere ve toplumsal zenginliği kullanmaya, erişmeye ve sahiplenmeye yönelik hak” anlamında değinilmiştir.

² Kentsel mekân kavramına yüklenen anlam “iki boyutlu fizik mekâna dayalı, boş bir sistem” olarak ifade edilmiştir.

Gezi Parkı deneyiminde dönüşüm sürecini etkileyen daha pek çok unsur saymak mümkündür. Fakat unutulmaması gereken bir nokta vardır ki o da Taksim Gezi Parkı'nın tarihsel süreç içindeki kimliğidir. Tarih boyunca Taksim Meydanı toplumun istek ve gereksinimlerini devlete iletmesinde bir araç olarak kullanılmıştır. Bir amaç⁴ olarak başlayan Gezi Parkı olaylarının araca⁵ dönüşmesi ve ölçeğini büyütmesi sürecinde Taksim Meydanı'nın bu kimliği önemli, derecede etkili olmuştur.

Bitirirken ...

Evde karşılaştığımız olaylarla, kentte de karşılaşmamız rastlantı olmasa gerek. Ele alınan ev örneğinden kente çıkarımlar yapmak elbette mümkündür. Evin salonu ve mutfuğı, kentin kamusal alanıdır. Evdeki baba tiplmesi kentte siyasal erki işaret ederken, anne ve çocuklar topluma gönderme yapar. Ve işte görüldüğü gibi... Ev, kentin bir minyatürüdür.

Kaynakça

- AYDINLI, S. (2003). Mimarlığı Anlama, Kaynağı Ulaşma ve Özü Yakalama. *TOL Dergisi*, 54-60.
- CRESSWELL, T. (2004). *Place: A Short Introduction*. USA: Blackwell Pub.
- ÇAVUŞOĞLU, E; STRUTZ, J. (2011). Kent Hakkı Önemli. *Eğitim Bilim Toplum Dergisi* , 7-14.
- GÜNEY, Z. (2007). *Kamusal Alan Nedir? Kamusal Mekan Nedir?* <http://www.arkitera.com/h21487-kamusal-alan-nedir-kamusal-mekan-nedir.html> (14.02.2010) adresinden alındı
- GÜRKAŞ, E. T. (2010). *"Yer" üzerine bir okuma denemesi: Samatya'da yer kurma pratikleri Doktora Tezi*. İstanbul: YTÜ Yayınları.
- HABERMAS, J. (2012). Kamusal Alan: Ansiklopedik Bir Makale. *Birikim Dergisi*, 62-66.
- RELPH, E. (1976). *Place and Placelessness*. London: Pion.
- TUAN, Y. F. (1975). *Place: An Experiential Perspective*. Geographical Rewiew.
- TUAN, Y. F. (1977). *Space and Place: The Perspective of Experience*. Minneapolis: University of Minnesota Press.

³ Kentsel yer olarak ifade edilen kavramdan; anlamlar taşıyan ve deneyimsel bir karakteri olan deneyimlenmiş tanıdık kentsel mekân anlaşılmalıdır.

⁴ Amaç olarak kastedilen; deneyimlere araç olması gereken kamusal alanın, Gezi Parkı örneğinde parkın kendisini savunmak üzere yaşanan deyimler olduğu, parkın olayların öznesi olduğu ifade edilmeye çalışılmıştır.

⁵ Araç kavramına yüklenen anlam, parkın tasarlanış amacına uygun olarak kullanımını, yani deneyimlerin yaşanmasında, toplumun istek ve gereksinimlerini devlete iletmesinde aracı rolü üstlendiğini ifade etmektedir.

